

ВИХОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ

УДК 37.03.(4)

Оксана Бялик

**СУЧАСНІ МОДЕЛІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ
(НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЇ, ДАНІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ, ПОЛЬЩІ)**

Статтю присвячено проблемі статевого виховання учнівської молоді. Зокрема, розглянуто та проаналізовано сучасні моделі статевого виховання учнів деяких країн Євросоюзу, виокремлено найбільш характерні, на думку автора, риси та особливості кожної з моделей статевого виховання учнів.

Ключові слова: *статеве виховання, моделі статевого виховання, країни Євросоюзу, Італія, Фінляндія, Данія, Польща.*

Процеси деформації та соціальні колізії, що виникли в середовищі українського суспільства, зумовили глибоку демографічну кризу, нестабільність подружніх взаємин, зниження порогу ініціації статевого життя, зростання шлюбного віку населення, збільшення кількості хворих на СНІД та захворювань, що передаються статевим шляхом. Нестабільність шлюбно-сімейних відносин, з якими зіткнувся український народ, мають складний та динамічний характер. Ситуація, що склалася, потребує негайної переоцінки та укріплення позицій в соціально-економічній, демографічній, національній та духовній сферах нашої держави.

Сучасний стан педагогічної науки засвідчує перспективність та необхідність вивчення зарубіжного досвіду у вирішенні нагальних педагогічних проблем. Використання позитивних ідей освіти та виховання учнів інших країн сприятиме вдосконаленню національної системи освіти.

Тому, в сучасній системі освіти та виховання в Україні гостро постає питання вироблення нових підходів до розв'язання означених проблем. Зокрема, значну увагу варто приділити реформуванню статевого виховання молоді, створенню нових стратегій та шляхів розв'язання означеної проблеми, які б відповідали вимогам сьогодення. З огляду на сказане вважаємо доцільним вивчення позитивного досвіду деяких країн Євросоюзу у цій сфері.

Повноцінний аналіз теоретичних і практичних проблем формування моральних стосунків учнів різної статі, підготовки молоді до сімейного життя неможливо реалізувати без вивчення праць вітчизняних і

зарубіжних фундаторів освіти (Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Беґа, П. Блонського, Л. Богдановича, В. Постового), психологів (М. Корольчук, В. Маценко).

Проблему статевого виховання висвітлено в наукових працях таких українських дослідників, як М. Боришевський, Г. Ващенко, Т. Говорун, В. Кравець, О. Кузнецова, І. Мезеря, В. Постовий, І. Трухін та ін. Актуальність зазначеної теми розглянуто в наукових дослідженнях таких зарубіжних вчених, як В. Ескрідж, Г. Еттерберг, О. Контула, Т. Нурміаго, Д. Сандбі та ін. Однак, особливості статевого виховання у зарубіжних країнах потребують додаткового вивчення в аспекті виявлення позитивного досвіду, який може бути використаний у системі статевого виховання в Україні.

Мета статті – розглянути та проаналізувати сучасні моделі статевого виховання учнівської молоді деяких країн Євросоюзу та виявити позитивний досвід, який може бути запозичений в систему освіти України.

Перед науковцями та освітянами постає досить важливе завдання – переглянути виховну систему і, удосконаливши, створити таку, котра сприяла б подоланню проблем сім'ї та сімейних стосунків; розробити ефективну модель статевого виховання учнів через дієві програми статевого виховання. Вважаємо, що опрацювання різних моделей статевого виховання учнівської молоді деяких країн Євросоюзу дасть змогу в деякій мірі розв'язати поставлене завдання.

Існує безліч моделей статевого виховання молоді, але зупинимось тільки на деяких з них, які найчастіше зустрічаються в сучасних зарубіжних країнах.

Рестриктивна (репресивна) модель статевого виховання запроваджена в більшості західних країн. Зокрема, в Італії знайомство дітей з фізичними ознаками і проявами статі вважається небажаним, це стосується, насамперед, оголення (навіть маленькі діти не повинні оголяти геніталії при людях). Як учителі, так і батьки переконані, що відомості про репродуктивні процеси і функції потрібно підносити дітям поступово і досить обережно та пропонують спочатку пояснювати нову інформацію про такі процеси і їх прояви на прикладах рослин, а не тварин, щоб уникнути передчасних уявлень про біологічну природу відтворення людини. Вчені пропонують здійснювати ознайомлення з тілесно-фізіологічними аспектами статі та сексуальності, підпорядковуючи їх принципу – краще «надто пізно», ніж небезпечне «дуже рано» [2].

Провідні науковці країни впевнені у тому, що поки у молодих людей не сформується глибоке розуміння сутності і важливості сім'ї і шлюбу, обговорення з дорослими (навіть педагогами) процесу статевого дозрівання, його труднощів, венеричних захворювань, нетрадиційних форм сексуальної поведінки і подібних тем не потрібне.

Спроби молоді добитися незалежності від старших і отримати вичерпно повну інформацію про сексуальність зустрічають постійну протидію школи, сім'ї, соціальних служб, медичних центрів, так як вважається, що знання, які хочуть мати учні стимулюють у них інтерес до сексуальності і спричиняють в подальшому бажання експериментувати на статево та сексуальному ґрунті. Такий підхід вважаємо не зовсім правильним, так як застереження, про які поінформована молодь, вважаються необґрунтованими, а молодь засвоює не застереження, а те, від чого застерігають, і тому жодне виховання не гарантує того, що людина ніколи не здійснить педофільних, гомосексуальних або насильницьких дій над іншою людиною [2].

Інша, протилежна до репресивної, пермісивна (ліберальна) модель статевого виховання прийнята, наприклад, в ряді скандинавських країн, зокрема Данії та Фінляндії. Якість статевого виховання у цих країнах загально визнана у всьому світі, хоча характеризується своїми відкритими поглядами щодо проблем сексуальності. За показниками Міжнародної федерації з питань планування батьківства (International Planned Parenthood Federation (IPPF)) модель статевої освіти учнів середніх навчальних закладів у Данії одна з найбільш досконалих в Європі.

Статеве виховання тут стало обов'язковим у шкільних навчальних планах ще з середини ХХ століття. Питання сексуального виховання та відповідна підготовка вчителів у цій країні чітко контролюються Датською Федерацією з питань планування батьківства (The Danish Foreningen for Familieplanlaegning) [6]. Статеве виховання в школах Данії є універсальним і проводиться в ранньому віці, ще до того, як починається процес статевого дозрівання. Країна обрала такий підхід до статевої освіти, який дає змогу підліткам бути всебічно поінформованими щодо усіх аспектів статевої поведінки та проблем, пов'язаних з цим питанням.

Зупинимось також на моделі статевого виховання і у Фінляндії. Статева просвіта в цій країні розпочалася з Комітету у справах освіти (the National Board of Education), який започаткував роботу комісії з питань узгодження навчальних програм статевого виховання та особистісних стосунків для загальноосвітньої школи. Статева просвіта у навчальних закладах зорієнтована на те, аби інформувати молодь про засоби контрацепції, перебіг вагітності, профілактику хвороб, що передаються статевим шляхом тощо. У школах статеве виховання здійснюється вчителями та шкільними медичними сестрами. Однією з переваг системи статевого виховання є співпраця учителів та інституцій охорони здоров'я. Як учителі, так і батьки вважають, що надання статевої освіти в школі є важливим та необхідним. Основна мета такої освіти полягає не у забороні статевого стосунку, а зменшенні ризику захворювань, що передаються статевим шляхом [4, с. 49].

Аби статеве виховання стало результативним, учителі проходять спеціальну підготовку. Обговорення тем, що стосуються статі, статевої поведінки, статевих відносин проходить у цілковито відкритій атмосфері як у школі, так і в сім'ї [5]. Такий підхід вважаємо позитивним, оскільки ефективність статевого виховання залежить перш за все від рівня підготовки та кваліфікованості самого вчителя, його особистого ставлення до проблеми. Формуючи статево культуру підлітків, їх власну особистість та уявлення про соціальні ролі різних статей, дуже важливим виявляється професійний та делікатний підхід до такого роду питань, щоб в першу чергу не образити почуття та не нанести психологічну травму. Невимушеність атмосфери теж відіграє важливу роль, оскільки діти повинні бути впевнені у тому, що можуть довіряти вчителям чи батькам.

Фінляндії та Данії, як і решті скандинавських країн, притаманна така модель статевого виховання, де сексуальність розуміється як важлива життєва цінність. Молодь має право на самостійне та незалежне формування та формулювання морально-сексуальних норм. Єдина обов'язкова і культивована норма – почуття відповідальності за характер і наслідки сексуальних стосунків. Моральний обов'язок кожного – нести відповідальність за народження небажаних дітей, у зв'язку з чим пропагується планування народжуваності і використання контрацептивів. Надання підростаючому поколінню інформації про статі і сексуальність в світлі етичних і соціальних цінностей бере на себе організоване виховання, формування ж етичних установок сексуальної поведінки розглядається як справа передусім сім'ї [1, с. 178].

Стратегія і тактика «золотої середини» визначають статево виховання у ряді країн Євросоюзу, зокрема у Польщі. Воно покликане допомогти молодій людині уникнути розчарувань і не спричинити шкоди іншим у сексуальних відносинах загалом та у сім'ї зокрема, полегшити особистісний і психосексуальний розвиток, пом'якшити перехід молоді людини до дорослого життя. Для польського суспільства кохання, шлюб, сім'я – важлива життєва цінність, що повинна регулюватися та визначати рамки для сексуальної поведінки кожної людини.

Польські науковці вважають, що важливо встановити норми сексуальної моралі, а для цього треба допомогти молодій людині звільнитися від помилкових страхів, забобонів, заборон, що зжили себе. Вчені переконані у тому, що чим більше свободи надається членам суспільства, тим більше зрілими і відповідальними за свої дії та вчинки вони стають. Ці теоретичні основи статевого виховання, встановлені етичні норми у сфері сексуальності повинні бути ретельно сформульовані і спрямовані на досягнення гармонійної рівноваги між специфічними вимогами сім'ї і суспільного життя, між задоволенням сексуальних потреб та серйозною відповідальністю за сім'ю і шлюб.

Досягаючи цього, система статевого виховання в польських навчальних закладах пройшла шлях від факультативних занять до обов'язкового самостійного предмета, долаючи перешкоди, зокрема, протести батьків проти сексуального виховання в школі, недостатність коштів на реалізацію цієї програми, відсутність належної матеріально-технічної бази. Як наслідок більшість опитаних вважає статеve виховання молоді необхідним.

В організації статевого виховання і підготовки молоді до сімейного життя в Польщі домінує компетентісно орієнтований підхід, метою якого є формування таких рис особистості, як прагнення до духовної та фізичної досконалості, здатність до вибору поведінки, самоорганізації, самоуправління, вміння спілкуватися з людьми різної статі. Питання реалізації змісту сексуального виховання молоді в Польщі розглядаються Міністерством освіти спільно з Єпископатом.

На сучасному етапі підготовка молоді до дорослого життя наділена статусом модуля навчальної ланки WOS (Знання про суспільство). Це свідчить, що збереження репродуктивного здоров'я людини, формування моральних стосунків між підлітками, підготовка молоді до виконання майбутніх подружніх і батьківських ролей, збереження і зміцнення цінностей сім'ї є пріоритетним завданням держави і суспільства. Аналіз польської системи свідчить про наявність широкого спектру змістових компонентів навчання і виховання молоді. Зміст матеріалу містить інформацію про фізіологічні, психологічні й педагогічні особливості підлітків, пов'язані з їх приналежністю до конкретної статі; методи контрацепції; профілактику сексуального насильства; сексуальне життя людини, принципи свідомого і відповідального батьківства, цінності сім'ї, життя в утробній фазі, а також про методи і засоби свідомої прокреації. Отже, основним завданням занять є допомога учням в досягненні психосексуальної зрілості, формування позитивного ставлення молоді до людини до статі, підтримка виховної ролі сім'ї.

Кожна з цих моделей має право на існування. Прийняття тієї чи іншої моделі в конкретному суспільстві регулюється індивідуальним ставленням до сексуальності і статевого виховання учнівської молоді в даному суспільстві.

Уряди Італії, Данії, Фінляндії та Польщі як і уряди решти країн Євросоюзу, зіштовхнувшись з негативними аспектами сексуальної революції, усвідомили сутність цієї проблеми та створили об'єктивні засоби її вирішення, розробили таку соціальну політику, яка спрямована на те, щоб не замовчувати, а інформувати та виховувати молодих людей чи, навпаки, замовчувати проблеми сексуальності і забороняти молоді вести статеve життя. Статева освіта країн не має пропагандистський характер, вона направлена на те, аби зробити сексуальне життя молоді

впорядкованим та забезпечити її від невтійної епідеміологічної ситуації, що спостерігається сьогодні у світі.

Отже, в країнах Євросоюзу існують різні моделі статевого виховання учнівської молоді, деякі з них створили таку систему статевого виховання, де увагу головним чином акцентовано на проведенні статевої освіти у середніх навчальних закладах на ранньому етапі; здійсненні спеціальної підготовки для учителів; впровадження проєктів, основними цілями яких є профілактика раннього початку статевого життя, підліткових вагітностей та абортів, хвороб, що передаються статевим шляхом, включаючи СНІД; заснування асоціацій з питань підготовки молоді до батьківства, виконання сімейних ролей тощо; залучення до сексуального виховання церкви, соціальних служб, медичних центрів; постійне інформування молоді про засоби контрацепції з метою покращення епідеміологічної ситуації в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статева соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн : монографія / за ред. В. Кравця. – Тернопіль : Астон, 2009. – 178 с.
2. Олійник Л. М. Статеве виховання : [навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку]. – Миколаїв : «Прінт-Експрес», 2010. – 112 с.
3. Kontula O. Nordic sex education: a case of Finland [Електронний ресурс] / Osmo Kontula. – Режим доступу : http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B82YG
4. Kontula O. Reproductive health behavior of young Europeans / Osmo Kontula // The role of education and information. – 2004. – V. 2. – 100 p.
5. Nurmiäho T. Human relations and sex education in Finland [Електронний ресурс] / T. Nurmiäho. – Режим доступу : http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B82YG.